

Két festő a Margitszigeten

Boromisza Tibor és Tipary Dezső

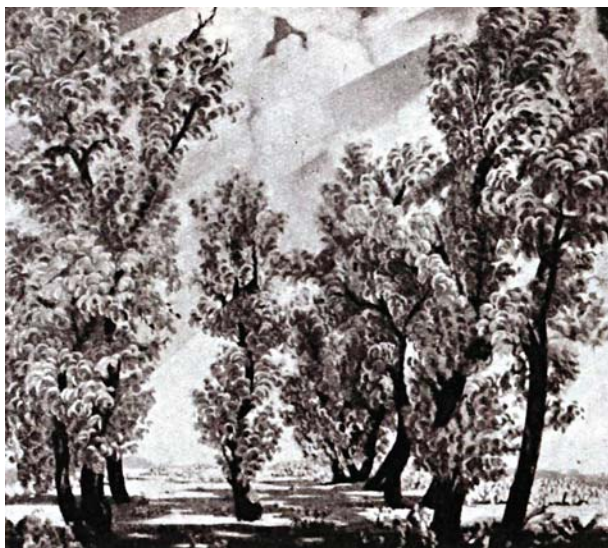
A Margitsziget az Árpád-házi királyok korát is meghaladó, a rómaiak idejébe visszanyúló történelmével és több mint másfél évszázadot felölelő irodalmi múltjával, nem kevésbé természeti különlegességeivel a szaktudósok mellett a művelt nagyközönség érdeklődését is kivívta magának. Az idő múlása azonban nemcsak az értékek egymásra rétegződését eredményezi, hanem könyörtelenül pusztít is az alattomos feledéssel. De milyen sors várhat arra az értékre, amit számba sem vettek, aminek meglétére rá sem irányult a figyelem? Egy ilyen hiányterületnek mutatkozik a Margitsziget helye, szerepe a hazai képzőművészet történetében. Jelen írás nem vállalkozhat a hiányzó képzőművészeti kataszter bemutatására, a címben megnevezett két festő révén azonban hozzájárulhat néhány értékes, új adalékkal. De idézzünk fel előbb néhány szétszórtan heverő példát.

Franz Jaschke a 19. század első felében udvari festőként kísérte a Habsburg Birodalomban tett utazásain József főherceget, a Margitsziget egykori tulajdonosát. Egy ilyen alkalommal örökítette meg akvarelljén a nádor margitszigeti nyaralóját. S vajon hány metszethez szolgáltatott témát még ugyanebben a században a sziget és híres történelmi emlékei? Bizonyára soknak. Közülük való Rauscher Lajos *Margitsziget-Óbuda* című rézkarca 1884-ből. A XX. századi magyar festészet hatalmas kincsestárából is akad idézhető példa, Csók Istvántól például három is: a *Margitsziget*, a *Züzi a Margitszigeten* és az 1938-as datálású *Buda és a Margitsziget lát képe* című festményei. Zádor István több alkotása kapcsolódik a szigethez, közöttük a vörös csillagos Margitszigeti Nagyszálló szocreál képe 1952-ből. Gerzson Pál 1971-ben festett *Margitsziget* című festménye csak ezt a kis ízelítőt zárja, s nem a szigethez kapcsolódó képzőművészeti alkotások sorát. Már csak azért sem, mert írásom fő tárgya és témája két olyan festő, Boromisza Tibor (1880–1960) és Tipary Dezső (1887–1967), aki az 1920-as évek elején két, illetve három évig lakott a Margitszigeten,

az írók, költők, hírlapírók, színészek és zenészek révén bohémtanyává híresült Kisszállóban, s akinek itt készült műveit – jobb későn, mint soha – Gömör Béla 2010-ben megjelent Tipary-könyve és jelen sorok írójának készülő és rövidesen napvilágot látó Boromisza-könyve hozta, hozza a feledés mélyéről a felszínre. A feledéssel kapcsolatos a sziget egyik híres író lakójának, Krúdy Gyulának alábbi felvetése.

A hosszú időn keresztül József főherceg tulajdonában lévő Margitsziget 1909-ben a Fővárosi Közmunkák Tanácsához került. Krúdy Gyula, aki 1918 és 1930 között lakott a szigeten, az egykori nádori nyaralóban, azzal a javaslatral fordult 1927-ben a Tanácshoz, hogy az egykori nádori nyaraló 140 éves épületében hozzanak létre egy Margitsziget-múzeumot. Levelében felsorolta a sziget történelmi és kulturális értékeinek legjavát, melyeknek – mint írta – nagy részét már elemésztette a feledés, s ezt a nemzet számára káros folyamatot lehetne egy múzeum felállításával megakadályozni. Beadványában felajánlotta az intézmény ingyenes megszervezését és vezetését. „Saját személyemre vonatkozólag bátor vagyok megemlíteni – írta javaslattevő levelében – a Templárius és Szent Margit leányai című regényeimet, a Szigeti Sétákat és rövidebb-hosszabb elbeszéléseim csapatát, amelyek mind a Szt. Margitsziget ködös múltját világítják.” Tegyük hozzá, Krúdy innen szerkesztette 1921-ben a *Szigeti séták* című irodalmi folyóiratot, s mivel akkortájt számos napilapnak dolgozott, ezekben is megjelentek szigeti témájú, ihletésű írásai. Híres *Álmoskönyve* is a Margitszigeten eltöltött idő terméke, múzeumlétesítési ötlete azonban nem lelt kedvező fogadtatásra.

A sziget északi végén, a pesti oldalon, az egykori Margit fürdő és a felső vendéglő közelében fekvő Kisszállóba az 1920-as évek elején az írók, színészek, zurnaliszták közé keveredett két festő is: Boromisza Tibor és Tipary Dezső. Mindketten végigszolgálták az első világháborút, a negyvenéves Boromisza 1920 őszén szabadult fél éves letartóztatásából, a nála hét évvel

Margitszigeti nyárfák, 1921

biztatására döntöttek a Kisszálló mellett, ugyanis még Nagybányáról ismerték egymást, akkor már közel tíz éve. Az 1912-es évben mindketten a „magyar Barbizonban” dolgoztak, amire bizonyítékul szolgálnak – egyebek mellett – ott készült festményeik. Boromisza 1914-es első önálló pesti kiállításán, a Könyves Kálmán Szalonban – a katalógus szerint – tizenhét olyan műve szerepelt, mely 1912-ben Nagybányán készült. A Tiparyról írt monográfia ugyanebből az évből két nagybányai festményét ismerteti.

Boromisza és Tipary Margitszigeten eltöltött két, illetve három évébe nemcsak ott készült

fiatalabb Tipary elvesztette fiatal feleségét, csecsemőkorú gyermekét kénytelen volt rokonaihoz örökbe adni. Mindketten egyedül, család nélkül, magánéletükben, egzisztenciájukban is megtépázva érkeztek az alacsony bérű, családias „menedékhelyre”. Valószínűleg ők voltak a Kisszálló első s talán utolsó festő lakói. Nem tudni, ki vagy mi hozta őket szinte egy időben a világtól akkor még eléggé elzárt, csendes szigetre. Az sem kizárt, hogy egymás

Munkások a Margitszigeten, 1922

Tipary fest a Margitszigeten, 1922

alkotásaikon keresztül nyerhetünk betekintést, hanem „tollforgató” barátai, ismerőseik jóvoltából is. Az alább következő és mindkettőjüket érintő rövid „helyzetrajz” Bródy Sándor fiának, az ugyancsak író Hunyady Sándornak a tollát dicséri: „...Édes, meghitt bohémánya volt a Kisszálló ... Sokáig lakott kint két festő. A tatárkülsőjű Boromisza Tibor, aki olyan volt, mint egy pogány vallás szertartásvezető fiatal papja. Őt ritkán láttam, titokzatosan visszahúzódtott mindenki elől. De már Tipary Dezsővel megoszthattam gondjait és ambícióit. Rajta láttam leginkább, milyen borzasztó végzetművészek lenni. Mit törődik azzal a fizető polgárság, hogy egy embertársa arra használja minden erejét, mi módon lehetne a legjobban vászonra tenni egy nyári délután világítási hangulatát? És a szívem összefacsarodott, milyen kevés kellene egy művészeknek. Néztem Tipary hosszú cinóber nyakát, kopaszra borotvált madárfejét, mint valami Chaplin-szerű figura, föl-váltva sóvárgott egy tubus kremzerveisz vagy egy szalonnás rántotta után.”

Földi Mihály, a *Magyarország* című lap főszerkesztője 1921. november végén kereste fel Boromisza Tibort a szigeten. A látogatást követő kéthasábos írásában a festőt is megszólaltatta, de saját benyomásainak is hangot adott: „...teljesen elvonulva minden társadalmi és művészeti élettől ... csöndes magányában él ... a Kisszállóban, az első emeletnek egy világos szobájában, melynek ablakaiból a sziget őrsi fáira nyílik a pillantás ... Hatalmas, erőteljes külsejű férfi Boromisza Tibor ... Mikor beszélni kezd és szigorúan konok meggyőződését kezdi fejtegetni, hangja majdnem szenvedélyessé válik. De megint nyugodt és szinte harmonikus lesz, amikor a szekrény tetejéről leveszi vásznait. A kis szoba lassanként megtelik festményekkel, vakító színeik új fényt, új díszet adnak a szobának, egyszerre érezzük, hogy a kopott kis hotelszobában a művészet világában járunk... – ...Engem különösen érdekel most a japán dekoratív stílus [idézi a szerző Boromiszát], azt szűröm át az összes modern festészeti irányokon. Különösen érdekelnek a fényproblémák. Újabb képeimen a napot nagy reflektornak fogom fel, a levegőt pedig testnek, amelyen át a nap fénye közlődik. Geometriai alakzatok jönnek így módon létre, amelyeknek megfestésével jobban tudom éreztetni a fényhatást. A levegő testesítésének nevezném ezt a felfogást...”

Boromisza Margitszigeten eltöltött két évéből címük alapján jelenleg nyolc olajfestményéről tudunk, ebből kettőt fekete-fehér, korabeli reprodukcióként ismerünk, s csupán egyet, a *Margitszigeti nyárfákat* mint valóságosan is létező műtárgyat. Kisméretű, pasztell temperaképe, az *Uszályról talicskázók* nemrég került elő egy magánygyűjteményből.

Az akvarellekkal némileg jobb a helyzet, azokból mintegy tucatnyi hollétét sikerült kideríteni, de hogy ennél sokkal több készülhetett, azt későbbi kiállítási katalógusok és megjelent kritikák sejtetik. Az akvarellek között becses helyet foglal el az, amelyik Tipary Dezső örökíti meg festés közben a Margitszigeten. Pár darabja nemrég került elő egy magánygyűjteményből, sőt úgy néz ki, hogy lesz egy harmadik „Tipary fest” témájú akvarell is.

A már többször idézet Tipary-könyvben Gömör Béla három margitszigeti olajfestményt szerepeltet színes reprodukcióval: a *Szent Margit sziget*et, a *Kikötött uszályt* és a *Margitszigeti Kisszállót*. Valószínű, hogy Tipary két uszályos festményéhez és Boromisza több akvarelljéhez, illetve az *Uszályról talicskázókhoz* a témát azok a nagy építkezések adták, amelyek 1921-ben, ottlétük idején zajlottak a szigeten. Ekkor létesült ugyanis az ötvenhét méter magas víztorony és a főváros legnagyobb strandja, a Palatinus.

Boromisza Tibor 1922 végén Szentendrére költözött, Tipary Dezső 1923 nyarán Esztergomba. Kapcsolatuk további alakulásáról alig tudunk valamit. Lestyán Sándor újságíró, aki ugyancsak a Kisszálló lakója volt – innen az ismeretség – 1925-ben felkereste Boromiszát Szentendrén, és amikor beszámolt a festő művésztelep-alapítási terveiről, gondolatairól, Tiparyt is az érdekeltek között nevezte meg. A szentendrei művésztelep végül másokkal, más úton jött létre 1926-ban.

Befejezésül talán még egy epizód érdemel említést. Kárpáti Aurél, író, kritikus, akinek szobája a Kisszállóban rámázatlan Boromisza- és Tipary-képekkel volt teleaggatva, felkereste a festőket új lakhelyükön, előbb Boromiszát 1923-ban Szentendrén, majd Tiparyt 1924-ben Esztergomban, s mindkettőjükéről érdekes, baráti hangvételű írást jelentetett meg a *Pesti Naplóban*.

DR. TÖRÖK KATALIN
művészeti író, Szentendre